

Litauen

Floden Nemunas har sina källor i Vitryssland och mynnar ut i Östersjön via ett brett delta på gränsen mellan Litauen och Kaliningrad. Nemunas delar sig före mynningen i Kuriska lagunen. Mellan flodarmarna ligger ön Rusne. Namnet sägs ha släktskap med Roslagen, russ, Ryssland och ha sitt ursprung i ett gammalt namn för roddare. En eller två gånger om året kan Rusne och de andra byarna i deltat drabbas av stora översvämningar.

Frodigt delta

Nemunas för med sig många föroreningar från industrier, avlopp och jordbruk när den mynnar i Kuriska lagunen. Nemunas' vatten når till slut Östersjön, genom ett sund i lagunens norra del.

Lagunen är övergödd, och sedimenten, dyn och leran på botten innehåller gifter som lagrats under åtskilliga år. I lagunen simmar inte lika många olika fiskarter som förr i tiden. Men i det frodiga Nemunasdeltat finns det massor av fåglar att rikta kikaren mot.

Att Litauen liksom de andra östeuropeiska länderna är rikt på djur och växter som vi sällan möter i Sverige har flera förklaringar. Dels beror det på att man inte fått bygga bostäder eller industrier i gränzoner och andra militära stängda områden. Dels beror det på att fler sumpskogar, kärr och myrar är bevarade eftersom man inte har dikat ut våtmarker i samma utsträckning som i Sverige.

Kort kustremsa

Litauens kust är bara tio mil lång. Sandstränderna vid Palanga är fina och drar till sig många badturister.

Vid hamnstaden Klaipeda tar man en färja till Kuriska näset, en säregen landtunga som är tio mil lång, med mäktiga sanddyner. Det smala näset skiljer Östersjön från Kuriska lagunen. Mitt på näset går gränsen mot det ryska Kaliningrad.

I höjd med Skåne

Litauen är låglänt med en del kulliga landskap. Det högsta berget, Juozapine, är 294 meter högt. Bland tall- och granskogar lever mårhundar, kronhjortar och vildsvin. Inlandet har varmare somrar och kallare vintrar än Sverige. Klimatet liknar övriga Centraleuropa, trots att Litauen ligger på ungefär samma breddgrad som Skåne.

Kuriska lagunen

Den långsmala landtungan utmed Litauens och Kaliningrads kuster består av sand. De enorma dynerna rör sig och har begravt byar. Man planterar tall och bygger olika konstruktioner för att binda sanden. Foto: D. Pocius

Vilnius

Litauens huvudstad Vilnius grundades på 900-talet. Många byggnader förstördes under andra världskriget. Nu restaureras kyrkor och bostäder. Staden får sakta men säkert tillbaka all sin forna skönhet.

Ovanför Medininkaiporten finns ett litet kapell tillägnat jungfru Maria. Trappstegen är urgröpta, eftersom många djupt troende katoliker kryper på knä uppför de drygt 40 trappstegen för att nå Mariabilden.

Kyrkan stärkte frihetskampen

År 1990 förklarade sig Litauen självständigt, först av alla sovjetrepubliker. Litauerne vågade stå emot sovjetmakten, mycket på grund av att deras katolska kyrka är så stark.

Liksom i Estland, Lettland och Litauen, protesterade folket mot den militära miljöförstöringen som styrdes från Moskva. Dessutom stoppade man byggandet av en tredje reaktor vid kärnkraftverket Ignalina. En oljeterminal och ett vattenkraftverk var också akuta problem i slutet av 1980-talet, när frigörelsekampen tog fart.

I januari 1991 försökte sovjetiska trupper krossa det litauiska motståndet genom att ockupera TV-tornet i Vilnius. Vid striderna dödades 14 människor, men litauerne segrade. Landet blev fritt, och Sovjetunionen kollapsade under hösten 1991.

Ung i Klaipeda

Elever från Vytautas Didysis Gymnasium har skrivit om vad de sysslar med under en vanlig dag. Breven hittar du under Östersjögrannar www.wwf.se
Foto: Gunnel Bergström

Klaipeda och Kaunas

Hamnstaden Klaipeda är Litauens andra stad, med drygt 400 000 invånare. Men vid andra världskrigets slut fanns bara åtta människor kvar. De flesta hade flytt eller omkommit efter omfattande bombraider.

Litauens tredje stad, Kaunas, har drygt 200 000 invånare. Staden har ett tekniskt universitet och känns modern och livlig. Mikolajus Konstantinas Ciurlionis abstrakta konst fyller ett eget museum. Till konstverket Havet komponerade Ciurlionis även en symfoni.

Investeringar önskas

Litauen är sedan gammalt ett jordbruksland, där boskapsskötsel dominerat. De gamla kollektiva jordbruken har styckats upp i små privatägda gårdar. Många av de nya ägarna är oerfarna, och jordbruk och livsmedelsindustri behöver utvecklas. Kärnkraftverket i Ignalina och oljeraffinaderier står för en stor del av landets inkomster. Samtidigt är de allvarliga miljöproblem. Det pågår ständiga diskussioner

om att kärnkraftverket borde stängas, eftersom reaktorerna är av samma farliga typ som i Tjernobyl.

För övrigt satsas det på industri som producerar bland annat tyger, möbler och kylskåp. Fler utländska investeringar önskas, för att få industrin på fötter.

Systematisk utrotning

Av folken i de tre baltiska länderna, drabbades litauerna hårdast av nazisternas och sovjetkommunisternas förföljelser.

I samband med den nazityska ockupationen mellan 1941 – 44 dödades fler än 200 000 litauiska judar. Och när Sovjetunionen hade införlivat Litauen som en av sina republiker fortsatte andra förföljelser:

Enbart mellan åren 1947 – 49 deporterades ungefär en kvarts miljon litauer till Sibirien eller Centralasien. Många avrättades.

Svensk-litauiska band i krig

Sverige har inte samma gemensamma historia med Litauen som med de andra baltiska republikerna.

Storfurstendömet Litauen ingick i en politisk union med Polen från slutet av 1300-talet till slutet av 1700-talet. Eftersom Sigismund Vasa valdes till kung i Polen år 1387, påverkades hans styre även Litauen. Polen-Litauen förde krig mot Sverige även i mitten av 1600-talet.

År 1795 delades Polen, och Litauen införlivades med Ryssland. Mellan 1918 och 1940 var landet självständigt. Från 1940 följde sovjetiska, tyska och sovjetiska invasioner.

Svensk-litauiska band i fred

Sedan Litauens självständighet har Sverige stött med råd, fast i lägre grad än i de andra två baltstaterna. Bland projekten kan nämnas ett avloppsreningsverk som byggts i Kaunas med stöd från Sverige, för att minska föroreningarna i floden Nemunas. Dessutom har Sverige i flera år varit med i ett samarbete för att förbättra säkerheten i Ignalinas kärnkraftverk.

Under andra världskriget flydde få litauer till Sverige, men desto fler till USA. De amerikanska litauerna ger ett starkt stöd till sitt forna hemland.

Om Litauen

Till ytan är Litauen stort som en sjundedel av Sverige, det vill säga ungefär lika stort som Lettland. Litauens nuvarande gränser fastställdes efter andra världskriget.

Folk och religion: I Litauen bor ungefär 3,6 miljoner människor, varav ungefär 600 000 i huvudstaden Vilnius. Ungefär 80 procent är litauer med katolsk tro. Runt 9 procent är ryssar och 7 procent är polacker. Resten är bland annat vitryssar. Eftersom litauerne är i stor majoritet gentemot ryssarna, har konflikterna mellan de två folken inte varit lika stora som i Estland och Lettland.

Valuta: 1 lita LTL. 1 litas är 2,65 SEK. En lärare tjänar ungefär 1000 LTL per månad. En Big Mac kostar 6,50 LTL.

Flaggan: Är gul, grön och röd. Det gula betyder sol, ljus och välstånd, det gröna står för naturens skönhet, det röda är blod som spillts för landet.

Språk: Litauiska är ett mycket gammalt baltiskt språk, släkt med lettiskan.

Litauen är medlem i EU.

Vad är typiskt litauiskt?

En litauer kanske svarar:

- Korsens kulle.
- Cebelinai, som görs av riven potatis med kött inuti. Rätten ser ut som en zeppelinare, därav namnet, och serveras med en sås gjord på gräddfil och baconfett.
- Litauiskan, det äldsta levande indoeuropeiska språket.
- Skolor och universitet med hög kvalitet på utbildningen.

Lär dig lite lettiska:

hej – sveiki
ja – taip
nej – ne
tack – aciū
vatten – vanduo

”Open your eyes” Målningen är gjord av elever från Vytautas Didysis gymnasium i Klaipeda. Eleverna på fotot på sidan två är från samma skola.

Arbetsuppgifter

1. **Hitta på kartan:** **Städer:** Vilnius, Klaipeda, Kaunas, Palanga. **Halvö:** Kuriska näset. **Vatten:** Nemunas, Kuriska lagunen. **Grannar:** Vilka är de fyra grannarna?
2. Hur långt är det mellan Klaipeda och den ort där du bor?
3. Varför har vi i Sverige anledning att vara rädda för att det skall inträffa en olycka i Ignalina?
4. Kuriska näset finns med på UNESCO:s lista över världsarv. Läs mer om världsarv, worldheritage, på www.unesco.org Vilka ytterligare världsarv känner du till i dessa länder? Vilka världsarv har vi i Sverige?
5. Hitlertysklands makthavare förintade över 200 000 judar i Litauen. Vad gjorde de andra invånarna för att motverka detta? Hur tror du att de tänkte? Vilket ansvar har vi i Sverige när övergrepp begås mot folk i andra länder?